

terära former av ett och samma avsnitt – med preferens för \mathfrak{M} – samt en moderat position när det kommer till emendationspraxis och användandet av de paratextuella element som hör till \mathfrak{M} . Kanske är rekommendationerna (som jag inte kan diskutera utförligare här) för allmänt hållna för att kunna resultera i en gemensam textbas för framtida översättningar, och det är knappast givet att olika ”faith communities” skulle kunna enas kring gemensamma textkritiska preferenser (hur löser man till exempel problemet med Ps 22:17 i olika delar av judisk respektive kristen tradition?), men det är i alla fall enligt min mening positivt att Daley tar steget från den deskriptiva hållningen till en preskriptiv. Hans bok handlar trots allt om hur textkritik kommer till konkret uttryck i praktisk bibelöversättningsverksamhet. Därför är ämnet inte bara av intresse för exegeter eller filologer, utan även för översättningsforskare, praktiskt verksamma översättare, och inte minst för de ”vanliga” bibelläsare som dagligen interagerar med de bibeltexter vilka är resultatet av att en viss textform har blivit konstruerad och därefter översatt till ett visst språk. Daleys bok är omfattande och berör ett komplext och tekniskt ämne, men är välstrukturerad och överraskande lättläst. Den borde ha potential att få stor spridning.

Richard Pleijel, Stockholms universitet

BENJAMIN H. DUNNING (RED.)

The Oxford Handbook of New Testament, Gender, and Sexuality

Oxford: Oxford University Press, 2019, inbunden, xxv + 736 sidor,

SEK 1380, ISBN: 978-0-19-021339-8

”Feministisk exegetik” har idag utvecklats till stora internationella forskningsfält där feministisk forskning ingår i en bred genusforskning som inkluderar maskulinitetsforskning och queerteori. Andra teoretiska perspektiv, till exempel från postkoloniala studier, samverkar i dagens exegetik ofta med feministiska perspektiv och bredare genusperspektiv. Forskning om samspel mellan genus samt förståelser av kropp och sexualitet har också givit många intressanta resultat. ”Intersektionalitet” är etablerat också i exegetiken, alltså studier av hur olika maktordningar

knutna till exempelvis kön/genus, klass/social status, etnicitet och ras samspelar för att, bland annat, forma samhällen samt individers och grupperns livsvillkor. I många avseenden följer alltså utvecklingen i exegetik och studiet av tidig kristendom i andra discipliner utvecklingen i forskning i stort. *The Oxford Handbook of New Testament, Gender, and Sexuality* visar hur denna utveckling skett och var internationell forskning är nu. Boken vittnar också om en akademiseringsprocess som har motsvarigheter i andra discipliner.

Med "akademisering" och "akademiseringsprocess" menar jag att tidig feministisk forskning ofta hade rötter i, och tydliga kopplingar till, kvinnorörelsens behov av ny kunskap och nya perspektiv för att förstå till exempel mäns våld mot kvinnor eller hur bibeltexter samt bibeltolkningar återspeglar, vidmakthåller och legitimerar patriarkala samhällen. Till kvinnorörelsen räknar jag feministiska grupper i judiska och kristna religiösa gemenskaper. Många tidiga feministiska exegeter ville bidra till konstruktiv bibeltolkning i judiska och kristna religiösa gemenskaper, bibeltolkningar som tjänade kvinnofrigörelsen. När feministisk forskning etablerats och integrerats i akademien har de sambanden ofta blivit svagare, även om exempel finns på motsatsen.

The Oxford Handbook of New Testament, Gender, and Sexuality beskriver denna process i flera bidrag, även om termerna "akademisering" och "akademiseringsprocess" inte används. Flera kapitel vittnar om processen då de inte relaterar till feministiskt förändringsarbete i kyrkor och samhälle utan stannar vid sin forskningsuppgift. Vissa kapitel håller frågorna om betydelsen av forskningen för sammanhang utanför forskningen levande.

På 1980-talet och en bit in på 1990-talet var det möjligt att ha överblick över feministisk exegetik men idag är det knappast möjligt för en enskild forskare att känna till hela detta breda fält. Därför behövs översiktsverk som *The Oxford Handbook of New Testament, Gender, and Sexuality*. Utöver självklara användningar som att introducera teorier, metoder och kunskapsläget på ett visst område för studenter och forskare genom översiktsartiklar med omfattande bibliografier bör vissa

kapitel kunna användas som underlag för föreläsningar. Till exempel bör en akademisk lärare som inte kan något om tolkning ur HBTQI-perspektiv kunna hitta underlag för en föreläsning om det finns intresse för det hos studenterna.

Bokens titel är lite missvisande, då inte bara Nya testamentet inkluderas utan också andra tidiga kristna texter som Nag Hammadi-texterna samt de apokryfa apostlagärningarna. Titeln är i viss mån också ett ställningstagande: boken handlar om Nya testamentet, genus och sexualitet, inte om "feministisk exegetik": Här skiljer den sig från motsvarande volym om Hebreiska bibeln publicerad 2020 – Susanne Scholz (red.) *The Oxford Handbook to Feminist Approaches to the Hebrew Bible*. Där är "feminist approaches" det övergripande begreppet, medan vissa bidrag kombinerar en sådan "approach" med till exempel transperspektiv, queerteori eller intersektionalitet.

En detaljerad framställning och diskussion av bokens trettiosex kapitel ryms inte här men en kort beskrivning kan förhoppningsvis ge en bild av bokens innehåll som visar varför den har en plats i biblioteket (eller som elektronisk resurs) på universitet och högskolor som har exegetisk utbildning och forskning.

Dunnings inledning bär titeln "The New Testament and Early Christian Literature in the History of Gender and Sexuality". Formuleringen visar att fokus i boken är forskningsinriktat och brett. Titeln relaterar till teoretiska strömningar som sedan förklaras i inledningen, inklusive Michel Foucaults teorier och verk. I inledningen behandlas också annan genusteori. Utgångspunkten för boken är alltså att genus och sexualitet ofta framställs som något naturligt, som är sig likt genom historien, men de har faktiskt formats och förstås på olika sätt genom historien och i olika kulturer. Genus och sexualitet har därmed en historia och är del av historien. Bokens övergripande fråga blir: vilken plats har Nya testamentet och tidiga kristna texter i denna historia?

Första delen, "Theory and Method", har tio kapitel. Först ges en (bra) framställning om feministisk bibeltolkning och sedan följer två kapitel om historiskt arbete. R. S. Kraemer skriver om vanskligheter i

arbetet med att skapa kunskap om kvinnor i Antiken, inte minst de problem som finns när studiet byggs på texter. L. S. Nasrallah skriver om hur ”materiell kultur” – föremål, konstverk och så vidare – kan användas för att skapa historisk kunskap. I denna del behandlas även maskulinitetsstudier samt olika teoretiska perspektiv inklusive womanistiska perspektiv, queerteori och tolkningsstrategier för bibeltexter ur HBTQI-perspektiv.

Andra delen fokuserar på sociala och intellektuella kontexter genom tre artiklar: en om judiska kvinnors liv och villkor, en om förståelsen av erotiskt begär i hellenistisk filosofi och poesi, och en om ”Roman Imperial Culture” (se nedan).

I tredje delen, ”Texts”, behandlas, i sju kapitel, de nytestamentliga texterna och genusforskning om dem, Nag Hammadi-texter och texter relaterade till dem, samt de apokryfa apostlagärningarna.

Fjärde delen behandlar, i fem kapitel, vissa ”paradigmatic figures”: Jesus, Maria Magdalena, Maria Jesu mor, Sofia (Visheten) samt Tekla. Fokus är inte på dem som historiska personer utan på hur bilder av dem fungerar som paradigmatiska gestalter: föredömen, förebilder. Hur kan de förstås med hjälp av teorier om genus, kropp och sexualitet? På vilket sätt fungerar dessa gestalter till exemplet för att inspirera eller förmedla och forma värderingar?

I femte delen, ”Topics”, finns tio kapitel om skilda centrala ämnen som äktenskap, barn och familj, ledarroller i tidiga kristna församlingar, våld, samkönade relationer och prostitution. Ett kapitel ägnas åt slavar, med fokus på slavägares sexuella övergrepp på sina slavar och slavars utsatthet.

Till sist ges ett sak- och personindex medan index över texter saknas. Bibliografier ges efter varje kapitel.

Även om artiklarna framför allt ska ge forskningsöversikter redovisar också flera av dem analyser av ett material som blir egna bidrag, inte bara återgivning av vad andra säger, vilket bör göra boken intressant också för de redan insatta. Fler bidrag visar hur genusperspektiv samt kunskap om förståelser av genus, kropp och sexualitet är relevanta för

förståelsen av frågor och material där inte just genus, kropp och sexualitet är själva fokus. Kapitlen om "Roman Imperial Culture" visar, till exempel, hur dessa perspektiv och kunskaper bidrar till tolkningen av statyer av den romerske kejsaren i hans makt och härlighet, som en fulländad man omgiven av kuvade folk vilkas underordning uttrycks i att de är kvinnogestalter. Kapitlet om svårigheterna med att få kunskap om tidiga kristna kvinnor genom texter är rimligen relevant för alla som arbetar med tidiga kristna texter som historiska källor medan kapitlet om materiell kultur sannolikt är relevant för alla som vill skapa kunskap genom att arbeta med exempelvis arkeologiskt material.

The Oxford Handbook of New Testament, Gender, and Sexuality har alltså en självklar plats på de universitet och högskolor där det finns undervisning och forskning i exegetik samt om den tidiga kristna rörelsen, såväl i exegetik som i andra discipliner.

Hanna Stenström, Enskilda Högskolan Stockholm

RAANAN EICHLER

The Ark and the Cherubim

FAT 146, Tübingen: Mohr Siebeck, 2021, inbunden, xv + 391 sidor,
SEK 1446, ISBN 978-3-155432-2

Förbundsarken som beskrivs i den Hebreiska bibeln i samband med Sinaiuppenbarelserna och senare händelser i Israels historia har numera fått förnyad aktualitet i populärkulturen, något man kan förvissa sig om genom att googla på "The Ark of the Covenant". Där surrar numera en mängd mer eller mindre fantastiska spekulationer om detta föremåls utseende och mening. Ett förnyat studium av ämnet av en kompetent och kritisk bibelforskare är bara att välkomna. Eichlers volym är ett nyktert och nyttigt arbete för den kritiskt sinnade bibelläsaren. Tillsammans med Peter Porzigs *Die Lade Jahwehs im Alten Testament und den Texten vom Toten Meer* (2009) är den en välkommen motvikt mot excesserna på nätet.

Eichlers syfte är enkelt: en studie av form och funktion hos arken och dess tillbehör utifrån perspektivet hos de vittnesbörd som finns om